

Prețul excelenței sau De ce în România ești nevoit să fugi de excelență ca de dracu’!^{*}

(The price of excellence or Why in Romania it might be wise to run away from it!)

DANIEL DAVID^a

^a„Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, România, str. Mihail Kogălniceanu nr. 1, Cluj-Napoca

---

In this article, we briefly discuss about the role of excellence in the Romanian academic system. First, we examine the current state of the art, then we explore its causes and the potential impact, and in the end we discuss and propose some solutions for future policies in the academic field.

Keywords: Excellence, Romanian academic system

Anul acesta (2014), Editura Casa Cărții de Știință din Cluj-Napoca a publicat volumul 5 al lucrării Profesorului Petre Frangopol, membru de onoare al Academiei Române: „*Mediocritate și Excelență. O Radiografie a Științei și Învățământului din România*”. Academicianul Octavian Popescu a scris prefața lucrării. [2]

Publicarea acestei lucrări mi-a trezit amintiri dragi, cunoscându-i, așa spune, destul de bine atât pe Petre Frangopol (am scris, în anul 2005, prefața volumului 2 al acestei serii de lucrări), cât și pe Octavian Popescu (cu care am avut o serie de colaborări științifice). Așadar, în spiritul critic al volumului și de dragul „vechilor lupte” duse pentru promovarea excelenței, m-am hotărât și eu să scriu un text despre excelența în mediul academic românesc, în acest context introducând mai bine și lucrarea mai sus menționată. Textul reia idei pe care le-am prezentat în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” (UBB), cu ocazia unui discurs invitat din 2013, în fața conducerii și colegilor UBB-iști, ca parte a decernării diplomelor de doctor în științe, un eveniment solemn, organizat de UBB în Aula Magna a Universității.

Eu cred că despre excelență este dificil de vorbit, astăzi, în România. Asta pentru că, deși, în realitate, suntem deficitari la acest capitol, am compensat psihologic complexul și, astfel, în imaginea proprie, am ajuns să ne considerăm extraordinari. În consecință, suntem extrem de defensivi, reactivi/agresivi și suspicioși la orice comentariu legat de excelență, mai ales, dacă acesta este critic, fie el și constructiv, și ne amenință

compensarea și imaginea fals creată. Practic, am reușit, în țară, vai, să demonetizăm până și conceptul de excelență! Asta este, chiar și pentru un psiholog clinician ca mine, care a văzut multe, fascinant! Iată câteva observații:

1. nu avem universități de top internațional, dar toate sunt pline de programe, școli și centre de excelență;

2. nu avem premii Nobel sau un corp consistent de cercetători în *Highly Cited Researchers*, dar suntem înconjurați numai de profesioniști cu realizări mărețe, autoapreciate ca atare (e drept, adesea, „nerecunoscuți de răul Occident” sic!);

3. nenumărați cercetători români au nevoie să fie mereu primii la ceva. Motivația aceasta nu este rea, în sine; dimpotrivă, dar realizarea este, adesea, jalnică. Astfel, unii se autoprezintă ca primii din România, care au introdus „studiul urechilor verzi” (sic!). Dacă cineva din țară s-a ocupat, deja, de asta, atunci se vor prezenta ca primii care au introdus „studiul urechilor verzi alungite” etc., anunțând asta triumfalist în mass-media românească, care, mai puțin informată și/sau foarte dornică de senzational, preia ideea și o ridică la niveluri amețitoare. Astfel, tot felul de teme marginale și/sau revoluate sunt trâmbițate și populează, riscant, universitățile românești, nu pe baza unor publicații majore, ci pe baza zgomotului de presă sau al unor modele marginale din alte universități internaționale (mai mult sau mai puțin obscure). Ca ridicolul să fie complet, alții inventează în România, pentru prima dată (sic!),

---

^{*}Acest articol a apărut inițial pe Blogul personal la <http://danieldavidubb.wordpress.com/> și pe Vox Publica (pe <http://voxpublica.realitatea.net/politica-societate/pretul-excelentei-sau-de-ce-in-romania-esti-nevoit-sa-fugi-de-excelenta-ca-de-dracu%E2%80%99-104780.html>). [1]

lucruri deja știute în străinătate (ca de exemplu „fondatorul teoriei relativității în România”). Sigur, acest demers este asumat, mai ales de oameni mai puțin valoroși științific sau cu o operă subțire – rareori, vom găsi cercetători foarte buni în acest demers -, dar descurcăreți social și cu priză la mass-media. Îmi amintesc aici ce bine a formulat Paul Feyerabend [3] mecanismul acesta în mediul academic: „Legea celui care strigă cel mai tare.”! Ca să fiu clar înțeles: eu cred că o operă serioasă trebuie promovată în mass-media, poate chiar zgomotos, uneori, pentru a atrage atenția unei societăți bombardată cu informații pseudo- și/sau non-științifice. Dar, a face acest lucru cu pseudoștiință și cu rezultatele științifice triviale, asociate unor teme fără anvergură, este detrimental pentru toată lumea!

4. Mulți vor să fie, academic, nu administrativ vorbind, „șefi de ceva”, adesea, dacă se poate, de Școală (că de grup de cercetare este prea puțin...). Am văzut „șefi de școli” autodefiniți, care, atenție, nu au avut nici măcar un absolvent la doctorat și/sau postdoctorat (condiție minimală pentru a te gândi că poate vei avea, cândva, o școală în domeniul tău, lucru care presupune multe, multe alte criterii). Ajung, astfel, niște strălucitoare „stele de iarmaroc”, cum superb exprima Florian Pittiș în cântecul său. Unele „stele de iarmaroc” pot avea, aparent, chiar susținere internațională, că, deh, și acolo există „stele de iarmaroc” Avem în țară atâția „creatori de școli de excelență”, încât este greu să mai găsești profesori obișnuiți. Se denaturează, astfel, fundamentele mediului academic, și anume cele de Școală și de *Excelență*. Când excepționalul devine regula, este clar că mediul este anormal!

Am zâmbit trist când, în zona în care locuiesc, am văzut un hotel numit, evident, Excelentia, care avea, atenție, două stele din cinci! Cred că asta ilustrează multe, mai ales discrepanța dintre cum credem că suntem (5 stele) și cum suntem de fapt (2 stele). În acest context, oamenii responsabili au ajuns să fugă de eticheta de excelență ca de dracu’! De ce ar dori să valideze, prin prezența lor, o astfel de stare anormală? Spre exemplu, eu chiar nu mai doresc să fiu primul la ceva în România! Sigur, îmi doresc să fiu validat astfel în străinătate (dacă voi merita), în domenii importante, nu triviale, de oameni/instituții de referință. Dar, în țară sunt mereu anxietizat și chiar circumspect, când mi se oferă o astfel de onoare. Poți accepta o astfel de onoare, doar atunci când ea este dublată de recunoașterea internațională de referință. Altfel, riști și validezi și „stelele de iarmaroc”.

Lucrarea profesorului Petre Frangopol vine și încearcă să repună lucrurile pe făgașul normal. Ea reunește lucrări anterioare ale autorului, care adunate

în acest volum, ne dau o imagine integrată asupra a ceea ce este excelența și cum ar trebui ea prezentată, tratată și dezvoltată.

Toți știm că excelența este rară (sic!). Într-o distribuție gaussiană, aceasta este operaționalizată, de obicei, ca maximum 10% din populație, adesea cu delimitări mai dramatice (de exemplu, aproximativ 1% în *Highly Cited Researchers*). Fiind atât de rară, eu cred că excelența trebuie tratată special.

1. **Excelența trebuie încurajată.** Psihologic vorbind, de obicei, oamenii caută o stare de echilibru psihologic; dintre aceștia, cei mai mulți pot iniția, uneori, o mișcare progresistă pentru spargerea minimală a echilibrului, dar doar în zona de confort psihologic, fără o reechilibrare superioară. Foarte puțini sunt cei dispuși să depășească zona confortului și a proximei lor dezvoltări, pentru a ajunge la un echilibru superior. Da, puțini au „foc în suflet și lumină’n ochi”, vorba cântecului! Or tocmai asta presupune excelența! Un echilibru superior este, însă, precedat de o stare de dezechilibru, caracterizată prin muncă, efort, stres și incertitudine. Când în mediul academic vezi că cei din jurul tău sunt nededicați performanței, vin rar la serviciu (de exemplu doar când au ore) etc., de ce ai fi interesat să vii la serviciu, să muncești mult (poate chiar în *week-end*), să faci cercetare etc.? Dacă ți se cere asta în grupul tău, te uiți în jur și ți se poate părea nedrept. Ba poate chiar simți că trebuie să protestezi și să te revolți, spunând că ești nedreptățit. La Universitatea Harvard nu trebuie nimeni să te încurajeze pentru excelență, deoarece acolo majoritatea fac acest lucru, astfel că ai modelele în jurul tău; dacă nu ții pasul cu ele, ești exclus în mod natural.

2. **Excelența trebuie protejată.** Este foarte riscant să promovezi excelența într-un mediu academic ca cel din România. Excelența cere ca într-un grup care și-o asumă ca valoare și obiectiv, atunci când unii colegi nu se ridică la nivelul acesteia și/sau interferează cu realizarea excelenței, să intervii (din calitatea managerială pe care o ai) ferm, administrativ. Dacă vrei să fii ca Universitatea Harvard, trebuie să te porți ca Universitatea Harvard! Universitatea Harvard este, însă, în SUA, astfel că în țară, ca manager, dacă vrei să implementezi un model din SUA, trebuie să fii nu doar corect, ci mult mai rezistent, de dragul și în numele unor valori fiind chiar dispus să-ți asumi inamici și/sau insulte/calomnii! Într-adevăr, deoarece mediul academic din țară, în general, nu susține excelența, unii dintre cei care sunt sancționați corect în numele excelenței – mai ales dacă nu au onoarea să-și asume eșecul - își găsesc rapid susținători mulți și puternici în multe zone mediocre, care domină spațiul academic, întorcându-se frustrați și uneori

mult mai puternici pentru a se răzbuna că „au fost nedreptățiți și/sau nu li s-a recunoscut măreția autoatribuită”. Uneori, și asta este chiar foarte trist, cei mediocri își găsesc alianțe puternice, chiar în grupuri de excelență, deoarece acestea se pot afla într-o competiție românească de care, pe care (ori/sau în loc de și/sau) cu grupul de excelență din care au fost excluși cei mediocri. Nu se înțelege aici că victoria mediocrității asupra grupului de excelență competitor, este, pe termen mediu și lung, și victoria asupra grupului de excelență, care a susținut mediocritatea în obținerea acestei triste victorii. Și, astfel, universitățile ajung să fie influențate tocmai de cei care nu ar trebui să mai fie acolo! Este, paradoxal, interesant, caraghios și trist în același timp...

Spunând aceste lucruri, trebuie însă înțeles că nu toți colegii dintr-un grup academic trebuie și/sau pot să fie de excelență. Dacă cei care fac excelență sunt tratați corect și, dacă ceilalți colegi își duc cu seriozitate și onoare rolul lor, la un standard decent, combinația poate duce la excelență/permanența întregului grup. Eu văd lucrurile în metafora fotbalului. Nu este nimic neonorabil, dacă îți place fotbalul, să joci în ligi mai mici; și ele au rolul lor. Nu toți joacă în Liga Campionilor! Dacă joci într-o echipă de Liga Campionilor, trebuie însă să te ridici la anumite standarde, altfel ești imediat transferat. Într-adevăr, la o echipă de top trebuie ca toți, în rolul pe care îl au, să aibă calitate peste nivelul calităților celor din roluri corespondente de la echipe mai slabe. Sigur, aceste standarde sunt diferite, în funcție de poziția pe care joci. Spre exemplu, dacă un fundaș se apucă să dribleze în propriul careu, deoarece vrea să fie ca Mesi, este grav, deoarece echipa poate pierde (într-un astfel de scenariu, acesta va fi avertizat, iar dacă nu se schimbă, va fi inclus la transferuri); fundașul are alte calități necesare echipei, care trebuie apreciate. Sigur, și echipele mari au diferențierile și vedetele (excelența) lor! Ele performează, însă, deoarece excelența este susținută de un corp de colegi, în care fiecare își știe și își joacă foarte bine rolul. Pentru cei mai puțini sportivi, putem folosi și metafora orchestrei. Într-o orchestră, nu toți sunt vioara întâi! Este nevoie de mai mulți pentru un concert de calitate. Dar, într-o orchestră mare, și cei care nu sunt vioara întâi sunt printre cei mai buni în rolul pe care îl au. Iată, cum fotbalul performant și cultura performantă funcționează după aceeași lege (sic!)! Și marile universități ale lumii funcționează în această logică!

Ce facem noi? Noi suntem în faza în care coechipierii îl sabotează pe Mesi, fundașii se apucă să dribleze în propriul careu, își dau autogol și/sau se transformă în vârfuri de atac; cei din orchestră nu mai urmăresc dirijorul și doresc toți să fie vioara

întâi, cântând fiecare cât mai tare, după propriul interes...Fiecare încearcă să obțină un rol dorit, nu prin performanță și merite, ci prin presiuni și pile la antrenor și/sau dirijor.

Ce rezultă? Uitați-vă în jur: oamenii de excelență sunt adesea marginalizați, pozițiile de influență sunt ocupate, adesea, de mediocrități zgomotoase, care se autopezintă ca reprezentanți ai excelenței și, apoi, ca să-și preserveze această poziție, încep să-i afecteze pe cei care chiar sunt de excelență și-i încurcă prin însăși existența/prezența lor. Imaginea ar fi de cascadorii râsului și/sau ridicolă, dacă asta nu ar fi un atentat la siguranța și viitorul unui popor, știut fiind faptul că educația și cercetarea sunt fundamentele civilizației și progresului!

Acestea fiind spuse, acolo unde mai există o minimă raționalitate, excelența trebuie încurajată și protejată. Ea trebuie organizată cu oameni de valoare. Luând modelul din SUA, am crezut și am spus, la un moment dat, că un om valoros academic nu trebuie să caute pozițiile administrative de conducere. Îi lași pe alții – care au ajuns la o anumită vârstă și/sau care au anumite abilități și scopuri de carieră administrativă – să facă munca administrativă, pentru ca tu să ai timp pentru munca de creație. Am învățat și mi s-a confirmat mereu că această regulă nu se aplică în România! Dimpotrivă, este chiar riscant să pariezi pe ea. În țară, cei din pozițiile de conducere, în loc să genereze – așa cum spune fișa postului - contextul ca cei valoroși să poată crea, ajung și/sau încearcă să-i încurce. Mai mult, unii aflați în poziții de conducere, în loc să se bucure de reușitele celor cărora le-au generat, în mod performant, contextul reușitei – și, astfel, să fie un *win-win* -, se iau la întrecere cu aceștia, distorsionând, însă, competiția prin faptul că beneficiază de resursele puterii. Asta, deoarece se autodefinesc ei, în mod administrativ, ca fiind de excelență, fapt care duce, automat, la încurcarea celor cu adevărat de excelență, care, prin prezența lor, le afectează statutul autoatribuit. Așadar, acum nu pot spune celor de excelență decât să nu accepte impostura și, dacă au ocazia, să accepte pozițiile de conducere academică în țară.

În acest demers împotriva imposturii, cei de excelență pot pierde, deoarece sunt puțini, neconectați între ei, nu au puterea și nu sunt perfecți, având limite/vulnerabilități și/sau greșeli normale/omenești. Într-adevăr, dacă ridică vocea li se vor reproșa lucruri și greșeli omenești, ca și cum lor nu le sunt permise limitele/greșelile acceptate celor care îi critică. Dar să nu aibă impresia că, dacă nu se bagă, vor fi feriți de jugul imposturii. Nu, doar că vor fi călcați în picioare un pic mai încolo. Așadar, dacă tot urmează să fii doborât și călcat în picioare de forța imposturii, măcar să cazi ca la Termopile, ca alții să

se ridice mai târziu acolo unde tu ai căzut și să o învingă. Când spun că un om valoros academic trebuie să caute pozițiile de conducere, știu că este contraintuitiv față de bunele practici internaționale. Dar este o strategie de supraviețuire, într-o țară în care excelența nu este înțeleasă! Aceste insule de excelență trebuie să se conecteze, apoi, în rețele de prestigiu, care vor organiza mediul academic pe principii raționale, în care fiecare, ca să păstrez metafora fotbalului, își găsește poziția pe care joacă, echipa adecvată și liga corespunzătoare. Ar fi un mediu corect, în care nimeni nu este exclus și nimeni nu trebuie să rămână acolo de unde începe; fiecare poate ajunge în Liga Campionilor, atunci când are performanța necesară! Dar nu prin (auto)numire, ci prin performanță! Astăzi, în mediul academic trăim într-o lume kafkiană, în care prea multe grupuri se cred ca Barcelona și prea mulți se cred Mesi. Este trist sau caraghios, depinde cum te uiți! Și ar fi așa de simplu să fim normali. Îmi amintesc că atunci când am candidat la poziția de rector al UBB (2011/2012), la o întâlnire cu mulți colegi performanți din generația mea, cu unii dintre ei nefiind, atunci, neapărat și prieten, mesajul unora a fost: dacă ajungi rector te rugăm să ne lasi în pace să facem ce știm că trebuie făcut. Ne poți evalua și lua măsuri după ce am implementat ceva, dar nu interfera în proces. M-a întristat foarte mult! Nu pentru ce au spus, ci pentru că am înțeles că acesta este nivelul de disperare la care au ajuns cei buni, când spectrul influențelor negative este atât de mare. Nici nu mai cer suport. Se bucură, dacă sunt lăsați în pace...!

Ce trebuie făcut? Ei bine, dacă după cele spuse aici ai totuși curajul să stai de partea excelenței și să nu fugi de ea ca de dracul, o cale aflată la îndemână pentru a înțelege mai bine lucrurile și cum pot fi ele corectate este chiar cartea profesorului Petre Frangopol. Ea nu doar că merită, ci trebuie citită, dacă chiar vrei să pui sabia (sic!) în pieptul furtunii!

În încheiere, aș mai preciza că imaginea prezentată aici, evident, nu anulează prezența normalității și a excelenței în unele segmente academice din țară, mai ales în marile universități ale țării (de exemplu UBB), în Academia Română și în unele institute naționale (de exemplu Institutul de Fizică Atomică). Sunt lucruri bune care se fac pentru susținerea excelenței în aceste unități academice. Este însă nevoie de mai bine, mai mult și mai repede, pentru a recupera timpul pierdut și distanța față de cei din față!

Bibliografie

- [1] D. David, (2014), *Prețul excelenței sau De ce în România ești nevoit să fugi de excelență ca de dracu'!*. Vox Publica (<http://voxpublica.realitatea.net/politica-societate/prețul-excelentei-sau-de-ce-in-romania-esti-nevoit-sa-fugi-de-excelenta-ca-de-dracu%E2%80%99-104780.html>) și Blogul Daniel David (<https://danieldavidubb.wordpress.com/2014/03/30/prețul-excelentei-sau-de-ce-in-romania-trebuie-sa-fugi-de-excelenta-ca-de-dracu/>)
- [2] P. T. Frangopol, (2014), *Mediocritate și Excelență. O Radiografie a Științei și Învățământului din România*, vol. 5, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
- [3] P. Feyerabend, (1978/1982), *Science in a Free Society*, New Left Books, London.